

Карнаух Богдан Петрович,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права № 1,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail : karnaukh.bogdan@gmail.com
ORCID 0000-0003-1968-3051

УДК 347.21

ПОНЯТТЯ МАЙНА В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 1 ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Стаття присвячена дослідженню поняття «майно» як воно розуміється Європейським судом з прав людини у контексті застосування ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З'ясовано істотні ознаки майна у зазначеному контексті. Зроблено висновок, що у своєму прагненні захистити основоположне право людини на мирне володіння своїм майном Європейський суд з прав людини тяжіє до того, що б в остаточному підсумкові прірівняти юридичне поняття майна із економічним поняттям добробуту.

Ключові слова: майно; власність; добробут; права людини; правомірні очікування.

Карнаух Б. П., кандидат юридических наук, ассистент кафедры гражданского права № 1, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail : karnaukh.bogdan@gmail.com ; ORCID 0000-0003-1968-3051

Понятие имущества в контексте статьи 1 Протокола № 1 к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод

Статья посвящена исследованию понятия «имущество», как оно понимается Европейским судом по правам человека в контексте применения ст. 1 Протокола № 1 к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Определены существенные признаки имущества в указанном контексте. Сделан вывод о том, что в своем стремлении защитить основополагающее право человека на мирное владение имуществом Европейский суд по правам человека тяготеет к тому, чтобы в конечном счете уравнивать юридическое понятие имущества с экономическим понятием благосостояния.

Ключевые слова: имущество; собственность; благосостояние; права человека; правомерные ожидания.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ або Конвенція) «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном». Тож якщо заявник, звертаючись до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд), скаржиться на порушення державою-відповідачем зазначеної статті, то він повинен насамперед довести, що право, яке він вважає порушеним, становить собою майно. Ця проблема набуває особливої гостроти з огляду на міжнародний характер Конвенції і різні підходи до розуміння поняття майна в національних правопорядках держав-учасниць. Окрім того, між двома автентичними текстами Конвенції є певні термінологічні розбіжності, що також актуалізує потребу у виробленні одноманітного доктринального підходу до визначення поняття майна для цілей застосування ст. 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню поняття майна у практиці ЄСПЛ було присвячено роботи таких зарубіжних учених, як С. Другенброк (S. Drooghenbroeck), У. Крієбаум (U. Kriebaum), Л. Серме (L. Sermet), К. Шреурер (C. Schreurer) та ін. У російській науці цією проблематикою займалися Д. Афанасьєв (D. Afanasiev), Л. Лапач (L. Lapach), М. Рожкова (M. Rozhkova) та ін. Значну увагу поняттю майна в розумінні ЄСПЛ приділив український учений і суддя Конституційного Суду С. Шевчук (S. Shevchuk) у фундаментальній праці «Судовий захист прав людини: практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції». Проте, зважаючи на фундаментальний характер категорії «майно», а також на застосування Європейським судом принципу еволюційного тлумачення, зазначену проблематику не можна вважати вичерпаною.

Мета ст. полягає в тому, щоб на основі аналізу правових позицій ЄСПЛ сформулювати узагальнюючі ознаки поняття «майно» як воно розуміється для потреб застосування ст. 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ.

Виклад основного матеріалу. Найперше слід звернути увагу на те, що поняття «майно» у практиці ЄСПЛ розглядається як таке, що має автономне значення. Іншими словами, зміст цього поняття для цілей застосування Конвенції не залежить від того, як воно визначається в національних правопорядках держав-учасниць. «Категорія “майно” [“possessions”] у першій частині ст. 1 Протоколу № 1 має автономне значення <...>, яке не залежить від формальних класифікацій у національному праві», – зауважує ЄСПЛ [1].

Не може викликати жодних сумнівів, що майном є як рухомі, так і нерухомі речі. Так, предметами спорів у справах, що розглядалися ЄСПЛ, зокрема, були: земельні ділянки, житлові будинки, автомобілі, золоті монети тощо. Однак багато частіше предметом спору виступають не речі, а майнові права. Обсяг поняття «майно», як неодноразово підкреслював ЄСПЛ, «не вичерпується правом власності на матеріальні об'єкти... Відповідно, нарівні з матеріальними об'єктами певні права та інтереси, які становлять собою активи, також можуть розглядатися як “майно» [1].

Головне питання, яке постає в цьому зв'язку, – яким ознакам має відповідати те чи інше суб'єктивне право, щоб його можна було визнати майном? На наш погляд, практика ЄСПЛ дає змогу виокремити три таких ознаки: 1) змістова характеристика; 2) галузева належність та 3) визначеність.

1. Змістова характеристика. Суб'єктивне право може складати собою майно лише у тому разі, якщо таке право має економічну цінність, яка більш-менш точно може бути виражена в грошовому еквіваленті. Це, мабуть, найважливіша і неодмінна вимога. Якщо певне право такій вимозі не задовольняє – воно не може вважатися майном, і тому *ratione materiae* не потрапляє до сфери захисту ст. 1 Протоколу № 1. Так, в одній зі справ заявники скаржилися на те, що держава-відповідач, позбавивши їх дворянських титулів, порушила їхнє право на мирне володіння майном. Однак Суд визнав заяву неприйнятною, мотивуючи своє рішення тим, що успадковуваний дворянський титул сам по собі не має економічної цінності, через що не може бути кваліфікований як майно в розумінні ст. 1 Протоколу № 1 [2].

2. Галузева належність. «Майно» – це категорія *цивільного* права; право на майно – це суб'єктивне *цивільне* право. Тому, властиво, майном може бути лише таке право, що є цивільним за своєю природою. Звідси постає наступна проблема, а саме: як слід розуміти вислів «цивільні права» і чи може вважатися майном суб'єктивне право, яке існує в межах публічних правовідносин?

Слід зауважити, що категорія «цивільні права та обов'язки» (“civil rights and obligations”) в практиці ЄСПЛ, так само як і поняття майна, – має автономне значення [3]. Щодо трактування цивільних прав особливий інтерес становить справа *Феразіні проти Італії*, в якій Суд зокрема зазначив таке:

«Відносини між індивідом і державою істотно змінилися в багатьох сферах упродовж п'ятдесяти років, що минули від часу прийняття Конвенції, і державне регулювання при цьому дедалі більше втручається в приватноправові відносини. Це спонукало Суд до визнання того, що процедури, котрі згідно з національним правом розглядаються як частина “публічного права”, тим не менше можуть підпадати під дію статті 6, у її “цивільному” аспекті за умови, що наслідки [таких процедур] є визначальними для приватних прав та обов'язків <...> Більше того, дедалі зростає втручання держави в повсякденне життя людей, приміром у сфері соціального забезпечення, вимагає від Суду оцінювати властивості публічного й приватного права перш ніж робити висновок про те, чи може спірне право бути класифіковане як “цивільне”...» [3].

У практиці Суду цивільним правом, а, отже, майном визнавалися:

- наданий державою дозвіл на забудову земельної ділянки [4];
- видані державою дозволи та ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності. Так, наприклад, справа *Тре Тракторер АБ проти Швеції* стосувалася скасованої державою ліцензії на продаж пива, вина та інших алкогольних напоїв. Уряд стверджував, що спірна ліцензія не може вважатися ані цивільним правом, ані правом узагалі, оскільки становить собою один з інструментів упровадження державної політики у сфері виробни-

цтва і продажу алкогольних напоїв. Однак Суд не погодився з таким баченням і зазначив, що «ліцензія надавала компанії-заявникові “право” у формі дозволу продавати алкогольні напої в ресторані *Le Cardinal* відповідно до умов ліцензії та вимог законодавства», а також визнав, що це право було цивільним, позаяк «відкликання ліцензії мало негативні наслідки для гудвілу й вартості ресторанного бізнесу, що його провадив заявник». Себто, наслідки процедури відкликання ліцензії «були визначальними для приватних прав та обов'язків» компанії-заявника [5].

– дозволи на здійснення індивідуальної професійної діяльності, зокрема лікарської, адвокатської чи аудиторської практики. При цьому ЄСПЛ використовує мотивування аналогічне до наведеного вище. У справі *Van Marle та інші проти Нідерландів* державні органи відмовили заявникам у реєстрації їх як сертифікованих аудиторів, незважаючи на те, що заявники тривалий час провадили таку діяльність до прийняття в 1972 р. закону, котрим було вперше регламентовано аудиторську практику й запроваджено реєстрацію аудиторів. Заявники стверджували, що відмова в реєстрації призвела до зменшення прибутків і зниження вартості гудвілу їхньої аудиторської практики. ЄСПЛ зазначив, що «право, на яке поклалися заявники, може бути уподібнене праву власності, що воно закріплене в статті 1 [Протоколу № 1]: своєю власною працею заявники надбали клієнтелю [clientele]; це в багатьох відношеннях мало характер приватного права і становило актив, а, отже, і майно в розумінні першого речення ст. 1 [Протоколу № 1]» [6].

– право грошової вимоги проти держави про виплату коштів у порядку різноманітних схем соціального забезпечення й соціального страхування [7, с. 691–693, 729–751].

Таким чином, той факт, що певне право має публічно-правове походження, з точки зору ЄСПЛ, не перешкоджає визнанню цього права «цивільним» за умови, якщо реалізація такого права безпосередньо пов'язана з економічними інтересами приватної особи. Тож, як можемо бачити, два критерії – змістова характеристика і галузева належність – значною мірою співпадають, оскільки Суд схильний визнавати цивільними ті права, які мають економічну цінність.

Разом з тим досить неоднозначною є позиція Суду стосовно податкових спорів. Так, у справі *Феразіні* ЄСПЛ одинадцятьма голосами проти шести визнав ст. 6 § 1 незастосовною у справі, яка стосувалася проваджень про донорахування податків [3]. Таким чином, Суд підтвердив позицію, згідно з якою податкові спори не вважаються такими, що стосуються «цивільних прав та обов'язків». Хоча таку позицію навряд чи можна визнати безспірною, на що звернув увагу суддя Л. Лоренцен в окремій думці. Справді, якщо головним критерієм є зв'язок проваджень із економічними інтересами особи, то непослідовним видається визнавати «цивільними» спори, котрі стосуються дозволів та ліцензій, де зв'язок між результатом спору й економічним інтересом хоча, безсумнівно, наявний, але *опосередкований* такими категоріями як клієнтеля й гудвіл; і водночас не визнавати «цивільними» податкові спори, за результа-

тами розгляду яких особа набуває або втрачає грошові кошти, тобто спори, де відповідний зв'язок є *безпосереднім*. Прикметно й те, що в іншій справі – так званій «Справі будівельних кооперативів» – Суд дійшов цілком протилежного висновку. Ця справа стосувалася вимоги заявників до держави про повернення коштів, сплачених на підставі податкового закону, що його згодом Палата лордів визнала нечинним. Суд вирішив, що провадження з цього приводу «мали приватноправовий характер і були вирішальними для визначення приватних прав на певні грошові суми». Причому далі Суд додав: «На цей висновок не впливає той факт, що права, котрі були предметом зазначених проваджень, мали своїм підґрунтям податкове законодавство і обов'язок кооперативів-заявників сплачувати податки відповідно до цього законодавства» [8]. На наш погляд, з огляду на те, що подібні податкові правовідносини настільки істотно й безпосередньо зачіпають економічні інтереси приватних осіб – права, котрі в таких правовідносинах існують, належить визнавати цивільними правами і майном у розумінні ст. 1 Протоколу № 1.

Отже, якщо особа володіє певним правом, яке має економічну цінність і є цивільним за природою, то таке право, безсумнівно, становить «майно» у тому сенсі, якого надає цьому термінові ЄСПЛ. Майно охоплює а) права на речі (права *in rem*) і б) права вимоги (права *in personam*). Причому до складу майна входять також і ті права на речі, які походять із договорів.

Щодо прав *in personam*, то такі права становлять майно незалежно від того чи є ці права правами вимоги до держави, чи до приватних осіб [9, с. 12-13]; і незалежно від того, з якої підстави вони виникли – з делікту або з договору. З приводу договірних прав Суд зазначив у справі *Густавсон проти Швеції*: «Загальновизнано, що держава може бути відповідальною за статтею 1 (Р1-1) за втручання у мирне володіння майном, котре виникає з угод між приватними особами» [10].

Майном визнаються корпоративні права і, зокрема, права, посвідчені акціями. До складу майна входять також права інтелектуальної власності.

Як «майно» кваліфікуються в практиці ЄСПЛ гудвіл (англ. – goodwill) і клієнтеля (франц. – clientèle). При цьому перший термін є значно ширшим і вміщує в себе другий [9, с. 59]. Гудвіл визначається як «переваги, що походять від репутації і комерційних зв'язків підприємства, зокрема ймовірність того, що наявні клієнти продовжуватимуть триматися цього підприємства» [11, с. 251]. Раніше, аналізуючи дозволи та ліцензії, видані державою, ми побіжно звертали увагу на те, що Суд визнає такі дозволи та ліцензії цивільними правами і майном саме через те, що наявність або відсутність таких дозволів впливає на вартість гудвілу [5-6]. Тож якщо уже сам зв'язок певного права із вартістю гудвілу робить таке право майном, то власне гудвіл тим паче слід визнавати майном. З такого погляду видається сумнівним відносити шкоду, завдану діловій репутації (найближчий відповідник гудвілу у вітчизняному Цивільному кодексі) до категорії моральної, а не майнової шкоди, як це має місце у ст. 23 ЦК України.

3. *Визначеність*. Для того, аби вважатися майном і бути забезпеченим можливістю судового захисту, певне право мусить бути достатньо визначеним. Гарантуючи захист власності, Конвенція не гарантує право *на набуття* власності [12, с. 439]. У справі *Маркс* Суд підкреслив, що «стаття (P1-1) не більше як закріплює право кожного мирно володіти “своїм” майном, і, відповідно, застосовується лише до наявного майна особи, і не гарантує право набувати майно шляхом спадкування або укладення угод» [13]. На цій підставі ст. 1 Протоколу № 1 була визнана незастосовною щодо заявниці, котра до відкриття спадщини оскаржувала чинність закону, що позбавляв її, як позашлюбну дитину, права спадкувати. Суд виснував, що доки спадщина не відкрилася, заявниця не може мати жодних прав на майно спадкодавця. Отже, якщо особа скаржитися на порушення свого майнового права, вона повинна насамперед довести, що таке право їй належить.

Тим не менше (і це може здатися суперечним шойно зазначеному), відповідно до усталеної практики Суду «“майном” може бути “наявне майно”, або активи, включно з вимогами, стосовно яких заявник здатен довести, що він мав принаймні “правомірне очікування” [“legitimate expectation”] дієвої реалізації його майнового права» [14]. Хоча Суд доволі часто використовує концепцію «правомірного очікування», найбільш типова категорія справ така. Унаслідок певного юридичного факту, який уже відбувся (це може бути договір, делікт чи видача ліцензії), особа набуває майнове право. Однак ще до того, як особа це право встигне зреалізувати, держава ухвалює акт (нормативний або індивідуальної дії), котрим таке право скасовується із наданням цьому актові ретроспективної дії щодо фактів, які відбулися до його прийняття. При цьому підстави, з яких особа позбавляється раніше набутого права, не пов’язані з її поведінкою. У подібних ситуаціях на момент розгляду справи Європейським судом право заявника не може вважатися «наявним» відповідно до національного законодавства. Через те Суд визнає порушенням не право, а «правомірне очікування» заявника. Так, у справі *Пресос Компанія Нав’єра та інші проти Бельгії* заявники оскаржували закон, який ретроспективно скасовував відповідальність надавачів лоцманських послуг за шкоду, завдану внаслідок недбалості їх працівників. Суд зазначив:

«Норми, що розглядаються, є нормами деліктного права, відповідно до якого право вимагати відшкодування виникає з моменту заподіяння шкоди. Вимога такого роду “становила актив” і тому була майном у контексті першого речення ст. 1 (P1-1) <...> Покладаючись на рішення Касаційного суду... заявники мали змогу довести, що вони мали “правомірні очікування”, що їхні вимоги, які виникли на підставі морських інцидентів, будуть вирішені відповідно до загальних положень деліктного права» [14].

«Для того, аби вимога могла вважатися “активом”, що підпадає під дію ст. 1 Протоколу № 1, – зазначив Суд у справі *Драон проти Франції*, – позивач повинен довести, що вона має достатні підстави в національному праві, приміром, що існує усталена судова практика національних судів на

її потвердження. Якщо це вдається зробити – у гру вступає концепція “правомірних очікувань”» [15].

На противагу «правомірним очікуванням», майном не визнаються а) «сподівання, що майнове право, яке давним-давно припинилося, – буде поновлене» [16], а також б) вимоги, чинність яких *ab initio* обумовлена певними обставинами – у разі, якщо такі обставини не мають місця [16]. Цікавий приклад у цьому аспекті становить справа *Полачек і Полачкова проти Чеської республіки*. У 1968 р. заявники, вирушивши на відпочинок до Франції, більше не повернулися до Чехословаччини і перебували відтак за кордоном без згоди державних органів. З 1971 р. вони мешкали у США, де згодом набули громадянство. У 1974 р. Празький окружний суд визнав їх винними у зраді Республіки і присудив конфіскувати усе майно, серед якого, зокрема, були садиба й земельна ділянка. У 1990 р. відповідно до Закону про реабілітацію тим же судом усі обвинувачення й супутні рішення щодо заявників були анульовані з наданням рішенням зворотної сили. Після реабілітації заявники звернулися з вимогою про повернення колись конфіскованого у них майна. Але така вимога не могла бути задоволена, бо відповідно до Закону про реабілітацію право на повернення майна мали тільки ті з реабілітованих, що були громадянами Чехії. Заявники звернулися до Конституційного Суду, оскаржуючи таку норму як дискримінаційну, однак їх заява була відхилена. Європейський суд у цій справі зазначив: «Сподівання, що чинний закон буде змінено на користь заявників, не може становити розумне очікування для цілей статті 1 Протоколу № 1. Суд вважає, що є різниця між просто надією на повернення майна, якою б зрозумілою вона не була, і правомірним очікуванням, яке мусить бути реальнішим від простої надії і ґрунтуватися на нормах закону чи правового акта, такого як судове рішення» [16].

Деякими вченими стверджується, що необхідною ознакою майна, як його розуміє ЄСПЛ, є *відчужуваність* [9, с. 19]. Така точка зору ґрунтується на думці, побіжно висловленій Судом у справі *Маркс* про те, що «право відчужувати власність є традиційним і фундаментальним аспектом права власності» [13]. Однак, як це можна бачити і з нашого огляду, відчужуваність властива не всім правам, які Суд визнавав майном. І насамперед це стосується дозволів та ліцензій на здійснення окремих видів господарської діяльності та індивідуальної професійної практики. Прикметно, що в справі *Тре Тракторер* уряд, заперечуючи проти визнання ліцензії майном, посилався, зокрема, на її невідчужуваність [5]. Однак суд не зважив на цей аргумент.

Висновки. Таким чином, проведений нами аналіз дає змогу висувати, що майном є права, які 1) мають економічну цінність; 2) є цивільними за природою і 3) достатньо визначені для того, аби бути забезпеченими можливістю судового захисту. Привертає увагу широта трактування цієї категорії Європейським судом з прав людини. Як зауважує С. Другенброк, «якщо і є якась незаперечна тенденція в судовій практиці, то це, безсумнівно, політика глобальної експансії категорії “майно”, що захищається статтею 1 Протоколу № 1» [12, с. 444]. Але чи має ця «експансія» якийсь напрямок, чи то

пак вектор свого руху? чи не розмиває вона сталих кордонів юридичної категорії без видимого принципу дії? На наш погляд, такий іманентний принцип, або ж вектор, є, і він полягає у тому, що юридична категорія «майно» послідовно тяжіє до того, аби змістово дорівнятися поняттю економічного добробуту (economic welfare). Ось як визначав це поняття Артур С. Піру: «Добробут – категорія доволі широка. <...> Достатньо сформулювати більш або менш догматично два положення: по-перше, елементи добробуту – це стани свідомості і, напевне, їх відношення між собою; по-друге, добробут може бути більшим або меншим. <...> Єдиним відчутним інструментом кількісного вимірювання, доступним у суспільному житті, є гроші. Отже, сфера нашого дослідження звужується до тієї частини суспільного добробуту, яка прямо або опосередковано може бути співвіднесена з вимірювальною шкалою грошей. Цю частину добробуту можна назвати економічним добробутом. Утім, насправді неможливо провести чітку межу між ними, оскільки частина, яка *може* бути співвіднесена з грошовою міркою, буде різною, залежно від того, *що* ми розуміємо під словом “може”: “легко може” чи “може з певною натяжкою” чи “може з чималою натяжкою» [17, с. 10-11].

Таким чином, у своєму прагненні захистити природне право індивіда на майно, необхідне йому як економічний вимір його свободи й незалежності, міжнародні судові установи тяжіють до того, аби, зрештою, визнати майном геть усі фактори, що визначають гідне існування, даючи людині почуття задоволення власним життям, і при цьому водночас, можуть бути виміряні економічним еквівалентом вартості, грошима.

Список літератури:

1. Saghinadze and Others v. Georgia, no. 18768/05, § 103, ECHR (2010) [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98885>.
2. De La Cierva Osorio De Moscoso, Fernandez De Cordoba, Roca Y Fernandez Miranda and O'Neill Castrillo v. Spain (dec.), no. 41127/98, 41503/98, 41717/98, 45726/99, ECHR 1999-VII [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-5641>.
3. Ferrazzini v. Italy [GC], no. 44759/98, § 24, 25, 27 ECHR 2001-VII [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59589>.
4. Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland, no. 12742, ECHR A222 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57711>.
5. Tre Traktörer AB v. Sweden, no. 10873/84, §§ 36-43, ECHR A159 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57586>.
6. Van Marle and Others v. Netherlands, no. 8543/79; 8674/79; 8675/79; 8685/79, §§ 41-42, ECHR A101 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57590>.
7. Шевчук, С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / Станіслав Шевчук. – [Вид. 2-ге, виправл. і доп.]. – Київ : Реферат, 2007. – 831 с.
8. National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society v. the United Kingdom, no. 117/1996/736/933-935, § 97, ECHR 1997-VII

[Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58109>.

9. Sermet, L. The European Convention on Human Rights and Property Rights [Text] / Laurent Sermet. – Council of Europe Publishing, 1998. – 72 pp.

10. Gustafsson v. Sweden [GC], no. 15573/89, § 60, ECHR 1996-II [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57993>.

11. Oxford Dictionary of Law [Text] / Edited by Jonathan Law, Elizabeth A. Martin. – New York : Oxford University Press, 2009. – 602 pp.

12. Drooghenbroeck, S. The concept of "possessions" within the meaning of Article 1 of the First Protocol to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [Text] / Siïbastien Drooghenbroeck // The European Legal Forum (E) 7-2000/01. – pp. 437–496.

13. Marckx v. Belgium, no. 6833/74, § 50, 63, ECHR (1979) [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57534>.

14. Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium, no. 17849/91, §§ 29-31, ECHR A332 [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58056>.

15. Draon v. France [GC], no. 1513/03, ECHR 2006-IX [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-75905>.

16. Polacek and Polackova v. Czech Republic (dec.) [GC], no. 38645/97, § 62, 66, ECHR [Електронний ресурс] // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22564>.

17. Pigou, A. C. The Economics of Welfare [Text] / Arthur Cecil Pigou. – London : Macmillan and Co. Ltd., 1920. – 926 pp.

References:

1. Saghinadze and Others v. Georgia, no. 18768/05, § 103, ECHR (2010). Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98885>.

2. De La Cierva Osorio De Moscoso, Fernandez De Cordoba, Roca Y Fernandez Miranda and O'Neill Castrillo v. Spain (dec.), no. 41127/98, 41503/98, 41717/98, 45726/99, ECHR 1999-VII. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-5641>.

3. Ferrazzini v. Italy [GC], no. 44759/98, § 24, 25, 27 ECHR 2001-VII. Retrieved from : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59589>.

4. Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland, no. 12742, ECHR A222. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57711>.

5. Tre Traktörer AB v. Sweden, no. 10873/84, §§ 36-43, ECHR A159. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57586>.

6. Van Marle and Others v. Netherlands, no. 8543/79; 8674/79; 8675/79; 8685/79, §§ 41-42, ECHR A101 Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57590>.

7. Shevchuk, S. (2007) Sudovyy zakhyst prav lyudyny: Praktyka Yevropeyskoho Sudu z prav lyudyny u konteksti zakhidnoyi pravovoyi tradytsiyi. Kyiv: Referat.

8. National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society v. the United Kingdom, no. 117/1996/736/933-935, § 97, ECHR 1997-VII. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58109>.

9. Sermet, L. (1998) The European Convention on Human Rights and Property Rights. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

10. Gustafsson v. Sweden [GC], no. 15573/89, § 60, ECHR 1996-II. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57993>.

11. Law, J. (Ed.). (2009). Oxford Dictionary of Law. New York: Oxford University Press.

12. Drooghenbroeck, S. (2000) The concept of "possessions" within the meaning of Article 1 of the First Protocol to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The European Legal Forum, 7, 437–496.

13. Marckx v. Belgium, no. 6833/74, § 50, 63, ECHR (1979). Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57534>.

14. Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium, no. 17849/91, §§ 29-31, ECHR A332. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58056>.

15. Draon v. France [GC], no. 1513/03, ECHR 2006-IX. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-75905>.

16. Polacek and Polackova v. Czech Republic (dec.) [GC], no. 38645/97, § 62, 66, ECHR. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22564>.

17. Pigou, A. C. (1920) *The Economics of Welfare*. London : Macmillan and Co. Ltd.

Karnaugh B. P., Candidate of Legal Sciences, Teaching Assistant of Department of Civil Law № 1, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail : karnaugh.bogdan@gmail.com ; ORCID 0000-0003-1968-3051

The Notion of Possessions for the Purposes of Article 1 of the First Additional Protocol to the European Convention on Human Rights

Article 1 of the First Additional Protocol to the European Convention on Human Rights (hereinafter – Art. P1-1) states that every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. Thus in order for this article to be applicable, the applicant has to show that the right, which he alleges to be violated by the respondent state, constitutes his possession.

The concept of “possessions” within Art. P1-1 was analyzed by foreign scholars, such as S. Drooghenbroeck, U. Kriebaum, C. Schreurer, L. Sermet and others. The problem was also addressed by the Judge of Constitutional Court of Ukraine – S. Shevchuk.

The main objective of the paper is to provide general criteria of what should be deemed as possession in the context of Art. P1-1.

The case law of European Court of Human Rights allows to conclude that in order to be deemed as a possession, the subjective right in question should meet three following requirements: (1) it must have pecuniary value, which can be measured in money; (2) it must be civil in nature (as distinct from rights based on public law); (3) it must be certain enough to be enforced by the court (in contrast to the mere hope of some advantages).

Conclusions of the research. As a conclusion it should be noted that in its pursuit to protect fundamental rights of a person European Court of Human Rights tends to equate legal notion of possessions with economic concept of welfare.

Keywords: possessions; property; welfare; human rights; legitimate expectations.

Надійшла до редколегії 26.01.2016 р.